

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نېاشد تن من مېباد بدین بوم و بر زنده یک تن مېباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین سعیدی
۰۴ اگست ۲۰۱۳

صدقه فطر روزه

«والصدقة تطفي الخطيئة كما يطفى الماء النار» (الترمذی)

(صدقه گناهان را محو و نابود می کند همانطوری که آب آتش را بی اثر می ماند.)

معنی لغوی فطر روزه و معنی صدقه فطر: صدقه روزه باز کردن آن است. در اصطلاح مراد از صدقه آن صدقه واجب است که با خاتمه یافتن رمضان و به خاطر باز کردن روزه پرداخته می شود.

قبل از همه باید گفت که فطریه یا زکات فطر هیچ رابطی به فدیة و کفارة روزه ندارد، این واجب است که هر مسلمانی موظف است قبل از نماز عید فطر آن زکات را بپردازد، یا خودش بپردازد یا سرپرست او.

صدقه یا زکات فطر چیست؟

همانطوری که یادآور شدیم: صدقه یا زکات فطر یعنی: پرداخت مقدار معینی از قوت (طعام و غذائی) که بیشتر میان مردم آن شهر رواج دارد، به عنوان واجب شرعی که به مستحق داده می شود.

حکم آن چیست؟

حکم صدقه فطر روزه واجب است، اگر شخصی بادر نظر داشت این که توان پرداخت آن را داشته باشد، آنرا تأدیه نماید، گناهکار است.

صدقه فطر بر کی واجب است:

زکات یا صدقه فطر بر هر مسلمان، اعم از مرد، زن، پیر، جوان، بالغ، نابالغ، نوزاد، آزاد، برده، غنی، که تا غروب آفتاب آخرین روز رمضان زنده بوده و غذا و نیاز ضروری یک شبانه روز خود و فرزندانش را چیزی اضافه داشته باشد.

و بر شخص واجب است که زکات فطر خود و کسانی را که نفقه آنها بر عهده او است مانند همسر و فرزندان و خدمتگارش، اگر مسلمان باشند، بپردازد.

در حدیثی از ابن عمر روایت است: «أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بصدقة الفطر عن الصغير والكبير والحر والعبد ممن تمونون». (پیامبر - صلی الله علیه وسلم، به دادن زکات فطر از کوچک و بزرگ و آزاد و برده، و کسانی که نفقه آنها بر عهده شما است، امر فرموده است.) (حدیث صحیح: نگاه ارواء الغلیل (۸۳۵)).

حکمت از مشروعیت آن چیست؟

فایده و حکمت عملی پرداخت صدقه فطر، طهارت و پاکیزگی روزهدار است که خلل و نقصان روزه را جبران می‌کند. همانطوری که، سجدۀ سهو نقصان نماز را جبران می‌کند. اما فایده اجتماعی زکات فطر، تعاون و همکاری در تأمین غذای بینوایان در روز عید و رمز فراموش نکردن فقراء و نیازمندان است، که به شکل عمومی و تکلیف شرعی واجب شده است.

از ابن عباس روایت است: «فرض رسول الله - صلى الله عليه وسلم، زكاة الفطر طهارة للصائم من اللغو والرفث، و طعمة للمساكين فمن أداها قبل الصلاة فهي زكاة مقبولة، و من أداها بعد الصلاة فهي صدقة من الصدقات». (پیامبر صلی الله علیه وسلم، زکات فطر را به عنوان پاک کننده روزه دار از سخنان بیهوده و دشنام، و به عنوان رزق و خوراکی برای مساکین واجب کرده است. پس هر کس آن را قبل از نماز (عید) بدهد، آن زکاتی است مقبول، و هر کس آن را بعد از نماز عید پرداخت کند صدقه‌ای همچون (سایر) صدقات است (به عنوان زکات فطر محسوب نمی‌شود) (حدیث حسن است: روایت امام ابو داوود (۱۶۰۹) و ابن ماجه (۱۸۲۷)).

زمان پرداخت زکات یا صدقه فطر:

در مورد زمان پرداخت صدقه فطر حکم اکثریت مطلق از احادیث نبوی همین است: صدقه فطر هنگام طلوع فجر روز عید رمضان پرداخته شود.

از جمله در حدیثی که از ابن عمر رضی الله عنه، روایت شده آمده است: پیامبر صلی الله علیه وسلم هدایت فرموده اند: «زکات فطر قبل از خروج مردم برای نماز عید، تأدیه» (حدیث شمار ۱۵۰۳ امام بخاری).

لیکن تقاضای حکمت و نصب العین وجوب آن در این است که این وجبیه باید چند روز قبل از عید رمضان صورت گیرد تا صدقه فطر به دسترس مستحقان و نیازمندان قرار گیرد. در حدیث ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ آمده است: «و كانوا يُعْطُونَ قَبْلَ الْفِطْرِ يَوْمَ أَوْ يَوْمَيْنِ» (رواه بخاری ۱۵۱۱) یعنی: «آنها زکات فطر را یک یا دو روز قبل از عید پرداخت می کردند»

قابل یاد آوری است، آنده از مسلمانان که صدقه فطر خویش را بعد از نماز عید فطر تأدیه می نمایند، به عنوان صدقه فطر قبول نمی گردد و حکم آن در حدیثی که از ابن عباس روایت گردیده است چنین بیان گردیده است: «مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ» (ابو داوود (۱۶۰۹) وحاکم ۴۰۹/۱ (۱۴۸۸)). (...پس هر کس قبل از نماز (عید) آن را بپردازد به عنوان زکات فطر قبول است و هر کس بعد از نماز آن را بدهد صدقه ای همچون سایر صدقات خواهد بود).

مقدار صدقه فطر:

قبل از همه باید گفت که مقدار صدقه فطر بر شخص بالغ و نابالغ یکسان می باشد. صدقه فطر روزه یک صاع از غذا، غذائی که مصرف آن در میان مردم بیشتر رواج دارد، مانند برنج، گندم و خرما و غیره.

در حدیثی از ابو سعید خدری - رضی الله عنه - روایت است که گفت: «كُنَّا نُخْرِجُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَوْمَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، وَكَانَ طَعَامُنَا الشَّعِيرُ وَالزَّبِيبُ وَالْأَقِطُ وَالنَّمْرُ». (بخاری: ۱۵۱۰) (ما در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم یک صاع از طعام را صدقه فطر می دادیم و طعام ما در آن زمان: جو، کشمش، کشک و خرما بود).

در حدیثی از ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا روایت است «فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ». (بخاری: ۱۵۰۳)

یعنی: رسول الله صلى الله عليه وسلم صدقه فطر را بر مرد و زن، بزرگ و کوچک، برده و آزاد مسلمان، فرض قرار داد و مقدار آن را یک صاع خرما و یا یک صاع جو، تعیین فرمود و دستور داد تا قبل از نماز عید فطر، پرداخت گردد.

پیمانه صاع :

پیمانه صاع عبارت از پیمانه نبوی است که برابر چهار مشت مرد می باشد، که با اوزان کنونی تقریباً دو کیلو و چهار صد گرم می باشد. پس روشن می شود که زکات فطر باید یک صاع از طعام باشد و هر صاع برابر با چهار مشت است. در معاملات امروزی به (۲ کیلو و ۴۰۰ گرم تا ۲ کیلو و ۵۰۰ گرم) تعبیر شده است و این قول علمای مذهب شافعی و برخی دیگری از علماء هم می باشد.

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله می فرماید:

زکات فطر پرداخت می شود از مواد غذای معروف و بهتر (منطقه) مانند برنج و غیره، اگرچه شخص توان پرداخت موارد مذکور در حدیث را هم داشته باشد و این قول اکثر علماء و اصحاب اقوال است، که همانا اصل در دادن آن مساوات و برابری با فقراء است. (الفتاوی الکبری ۴/۴۵۵).

ابن قیم جوزی رحمه الله می فرماید:

این چند مورد از حبوبات (گندم- جو- خرما و...) که در احادیث آمده نشانگر آن است که در آن زمان در مدینه منوره غذای غالب مردم همین چیزها بوده و اگر درجائی یا زمانی دیگر غذای معروف و غالب چیز دیگری باشد باید از آن بپردازند اگرچه غذایشان غیر از حبوبات، مثل شیرو گوشت و ماهی باشد و این قول جمهور علماء و قول ارجح است و مقصود از پرداخت زکات فطر یکسانی با مساکین است، در طعام روز عید، یعنی غذای مسکین هم در آن روز همانند بقیه مردم باشد. (اعلام الموقعین ۱۲/۳).

و این ردی است بر عمل کسانی که فقط به دادن گندم بسنده می کنند و خودشان از بهترین طعام در طول سال و روز عید استفاده می کنند.

اما دادن خوراکی های دیگر مانند لوبیا و روغن و نخود و غیره، چنان که به عنوان غذائی معمولی در سرزمینی استفاده شود، به طوری که کسانی که از مساکین فطریه را دریافت می کنند، بتوانند با آن مواد برای روز عیدشان غذائی درست کنند جایز است و گرنه بهتر است که طعامی داده شود که بتوانند با آن در روز عید برای خود غذائی فراهم آورند که با بقیه فرقی نداشته باشد.

پرداخت پول نقد در صدقه فطر

پرداخت پول نقد در زکات فطر روزه، عوض قیمت مواد خورکی شرعاً جواز داشته، و کدام ممانعت شرعی به خصوص در شرایط امروزی، در آن وجود ندارد.

ولی هستند علمائی که در دادن پول نقد به جای طعام به عنوان زکات فطر مخالفت نموده و استدلال می آورند که این تأدیة پولی، مخالفت صریح با نصوص اسلامی است. چون زکات فطر عبادت است و اصل در عبادت توقیفی بودن است و خدا و رسولش صلى الله عليه وسلم حکمت آن را بهتر می دانند.

امام نووی رحمه الله می فرماید:

عامه فقها دادن قیمت (پول) به جای طعام را جایز ندانسته اند، چون اگر دادن پول جایز می بود خدا و رسول صلى الله عليه وسلم آن را بیان می فرمودند. زیرا پیامبر صلى الله عليه وسلم در زمان خویش بادر نظر داشت این که پول وجود داشت ولی زکات فطر روزه را از طعام پرداخت نموده اند و اگر این کار جایز می بود حتماً آن را هدایت می فرمود.

آنان استدلال می آورند: «طعمة للمساكين» یعنی: طعام و خوراکی است برای بینوایان و کسانی که آن را از طعام می دهد هیچ عالمی در صحت عمل او خلاف ندارد .

این قول امام شافعی و امام احمد و امام مالک رحمة الله علیهم است. (برای مزید معلومات مراجعه شرح امام نووی بر صحیح مسلم) .

ولی امام حنیفه رحمة الله علیه ، پرداخت قیمت طعام را در صدقة فطر ، جایز می داند، و استدلال می آورد که : هدف عمده و اساسی از آن دفع حاجت مساکین و بینوایان است و این هدف می تواند به پول هم بر آورده شود ، در حالی که در شرایط فعلی مردم به پول ضرورت اشد دارند.

مستحقین زکات یا صدقة فطر:

زکات فطر به همان اصنافی که استحقاق زکات را دارند باید پرداخت شود . طوری که تفصیل کلی آن در (آیت ۶۰

سورة توبه) به تفصیل بیان شده است :

«إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَّةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

یعنی: «صدقات تنها به :

۱- **فقراء** : هدف از فقراء کسانی اند که مال اندکی در اختیار دارند ولی از نفقه و ضروریات اولاد خویش برآمده نمی توانند، و اندازه مال و دارائی شان به حدی نمی رسد که برآنان زکات واجب گردد.

۲- **مساكين** : هدف از مساکین کسانی اند که برای نفقه چیزی ندارند ، بادر نظر داشت این که کار می کنند ولی معاش شان به حد کافی نمی رسد . و یا معیوب هستند ، یا مریض اند که توانمندی شغلی و کاری را ندارند .

۳- **عاملین** : (مأمورین بخش زکات) و یا به اصطلاح کسانی که مصروف جمع آوری زکات اند ، این عده اشخاص با در نظر داشت این که معاش معین دارند ، ولی با آنهم از این که وقت خویش را در جمع آوری زکات به مصرف می رسانند ، بناءً دادن صدقة فطر برایشان جواز دارد .

۴- **مؤلفة القلوب** : عبارت از کسانی اند که : دلشان به دست آورده می شود (تازه مسلمان شده اند)

۵- **رقاب** : عبارت از کسانی اند که در قبضة دیگران آمده باشند ، مثلاً زندانیان ، آزادی بردگان ، و یا آن عده اشخاصی که در قرض گرفتار باشند .

۶- **غارمین** : عبارت از کسانی اند که قرضدار و یا در یک معامله تجاری متضرر شده باشند ، که توان پرداخت قرض و یا امکانات پرداخت ضرر را ندارند .

۷- **مجاهدين فی سبیل الله**

۸- **ابن سبیل** عبارت از اشخاصی است که در وخت سفر به کمک محتاج گردیده باشند ، بادر نظر داشت این که شاید در خانه خویش مال را دارا باشند .

این به عنوان فریضه از جانب خداست و خدا دانای حکیم است».

ولی چنان چه در فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم به آن اشاره شد: «زَكَاةُ الْفِطْرِ طَهْرَةٌ لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّقَتِ وَطُعْمَةٌ لِلْمَسْكِينِ» «زکات فطر پاک کننده روزه دار از سخنان بیهوده و فحش و ناسزا است و طعامی برای مساکین می باشد» (صحیح سنن ابن ماجه ۱۴۸۰- ابو داود ۱۵۹۴) پس فقراء و مساکین شایسته ترین اصناف به پرداختن زکات فطر هستند .

یادداشت

پس برمسلمان جایز نیست که زکات فطر روزه خویش رابه بعد از نماز عید فطر به تأخیر بیندازد. چنانچه بدون عذر

آن را بعد از نماز عید به تأخیر به اندازد ، از او به عنوان صدقه فطر قبول نمی گردد . ولی اگر شخصی بنا بر عذری نتوانست قبل از نماز عید زکات فطرش را تأدیه نماید ، از جمله اگر کسی در مسافرت باشد و در خانه کسی را نداشته باشد که در غیاب او زکات فطرش را تأدیه کند ، مسلمان به خاطر این تأخیر گناهکار نمی گردد ، چون معذور است.

ختم

تتبع و نگارش :

الحاجد امیر امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »

مدیر مرکز مطالعات ستراتیژیک افغان

و مسئول مرکز فرهنگی د حق لاره- جرمنی